

דאי איכא ראה בלבד אינו נאמן לומר לקוחין הן בידך, ובהן אין חילוק בין אומן לאדם אחר כדמוכח בשבועות⁸, והמפקיד אצל חברו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים, ובהמוכר את הבית לקמן⁹ פסק שאפי' המפקיד אצל חברו בשטר אין צריך להחזיר לו בעדים.

בבית האומן, שנתן לו האומן טלית של אדם אחר. עד שיבא הלה, אותו שנטל טליתו של זה¹⁰ ונתן לו מדעתו תחתיה זאת¹¹ עד שיחזיר לו את שלו.

אלא הוא, דאיכא למימר מדעת עשה. אבל אשתו ובנו, אם נתנו לו לא ישתמש דאיכא למימר¹² טעו. הוא לאו טלית ידידה הוא, וטעה ואסור להשתמש, וכן הלכה. רמאי דפומבדיתא, האומנין. הב לי מרבלא, שנתתי לך לתקן. איכרא לא מפיקנא ליה, לא אראה לך ממון אחרים, וזה הרמאות דלאו לשם שמים מתכוין אלא לגנוב טליתו של חברו. שפיר קאמר ליה, דאפי' כשרים שבישראל יכולין לטעון כן.

[מו, ב]

ראה תניא, וכיון דלא ראה מאי בעי גביה. איפשר¹, יכול לפתותו עד שיראהו. העריסין², שידוע שירד לשדה זו לאריסות. אמאי עד האידנא פלגא, אמאי אין לו חזקה, עד האידנא היה אוכל מן הקרקע פלגא כדין אריס למחצה ולשליש ולרביע, והשתא אוכל כולה ג' שגים ואיבעי ליה למחויי. בעריסי בתי אבות, שהם ואבותיהם נהוגים להיות אריסים לשדות האלו³ ואין יכולין להחליפן באחרים⁴ ואלו נהוגים לאכול שדות שנה ושנתיים ושלש⁵ ואח"כ הבעלים הילכך אין להם חזקה, אבל אחרים יש להם חזקה.

8. מו, ב.

9. ע, א.

10. הלשון מגומגם וכנראה יש כאן חסרון מפני הדומות, עי' בפ"י הארוך מד"ה ה"ז ישתמש בהן, עד סד"ה אמר רב חייא.

11. "תחתיה זאת" — אולי צ"ל: זאת תחתיה.

12. עי' תורת חיים כאן שהקשה דא"כ אמאי לא ישתמש בהן והא באומן עצמו מותר להשתמש בהן משום דאדם עשוי לומר לאומן מכור לי טלית. אע"ג דלאו ודאי הוא דאמר ליה הכי אפי' הכי תליגן מספק שמא אמר לו כן, ולכך פירש דודאי טעו.

[מו, ב]

1. תיבה זו צ"ב. בדק"ס הגיה שצ"ל: ואי חכים, ואולי צ"ל ואי פקח וכג"י כ"ה בדק"ס אות ס.

2. קאי על המשנה דלעיל מב, א. והג"י עריסין בעי"ן כ"ה בכ"מ ועוד כ"י ודפו"ר, עי' דק"ס.

3. דלא כרמב"ם פ"ג מהל' טוען ונטען ה"ה שפי' דהיה אריס לאביו של בעל השדה.

4. עי' רשב"א ור"ן שהקשו על דברי הרשב"ם דמשמע מלשוננו דאפי' לאחר מיתה אין יכולין לסלק היורש, וקשה מהא דלקמן מו, א דבן אריס יש לו חזקה, ואם כדברי הרשב"ם אף בנו אין לו חזקה שהוא גופו אריס. ועיי"ש שפי' דבאמת לאחר מיתה מסלקין את הבנים.

ערים שהוריד עריסין תחתיו, אעריסי בתי אבות קאי.

דמחתי⁶ אריסין, נכרים.

דשתיק, שמא יקלקלו כי היום ולמחר ילכו להם ואינם חוששין בקילקולו, ומדלא מיחה הפסיד.

שחילק לעריסין, וגם הוא עושה עמהן.

הרמניא שוייה⁷, רשות נתן לו אם יש לו טורח לעשות לבדו.

עריס⁸ מעיד, להעמיד שדה ביד הבעלים אם יצאו עליה עסיקין.

או לא, דנוגע בעדות שהבעלים הורידוהו על אותה שדה והוא נהנה מן הפירות.

דאיכא פירי בארעא, שלא הספיק לנוטלם¹⁰ ואם תעמוד ביד העסיקין יפסיד אותם¹¹.

דליכא פירי, וגם לא טרח בה שנה¹² לעשות בה צורכי זריעה¹³, דתו ליכא למיחש למידי שהרבה ימצא שדות¹⁴ להיות בהן אריס⁹.

ערב¹⁵ מעיד לזה, אם יצאו עסיקין על שדותיו של לזה.

והוא דאית ליה, ללזה.

אוצר החכמה

ארעא אחריתי, שוה כנגד חובו שנתערב, דאי לא הוי נוגע בעדות דבעל חוב יגבה ממנו¹⁶, והא קמ"ל דלא תיישנן שמא יחוש הערב לבעל חוב הקודם לו ויגבה קודם

אמנם עי' בדברי רבינו לקמן מז, א ד"ה בפנינו, שמפרש הא דבן אריס כשאין תופש אומנות אבותיו.

5. "שנה ושנתיים ושלש" — בפ"י הארוך רק: ב' וג'.

6. צ"ל: דנחתי.

7. כג"י כ"מ. לפנינו: הרמניא בעלמא שוייה, עי' דק"ס. ועי' תורת חיים.

8-9. הובא בב"י חו"מ סי' לו (ד"ו נט, ב).

10. כן פ"י רגמ"ה. ועי' עליות דר"י (עמ' רכג) ורשב"א וריטב"א פ"י אחרים.

11. עי' רשב"א שהקשה על פ"י זה למה יטול הנגזל חלק האריס מן הפירות, והא ארעא לאריס קיימא ונותן הוא לזה כשאר אריסין, וכונתו דדמי ליורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות דאם היא שדה העשויה ליטע צריך לשלם לו כדאיתא בב"מ קא, א. ובדעת הרשב"ם צ"ל דכאן מיירי בשדה שאינה עשויה ליטע וכמש"כ בקובץ שיעורים כאן אות קצו בדעת תוס'. ומיהו מש"כ בקובץ שיעורים שם דאיכא לאוקמי גם בשדה העשויה ליטע ומ"מ הוי נוגע לפי מש"כ תוס' לעיל מב, ב ד"ה שבח דגם בשדה העשויה ליטע אינו נוטל כאריס אלא כקבלן, זה אי אפשר לומר בדעת הרשב"ם דס"ל לעיל שם דנוטל כאריס. ועי' טור סי' לו בשם הר"י שכתב דאם יטרפנה המערער יטול האריס חלקו משום דהוי כיורד ברשות, ור"ל משום דלא ידע שהיא גזולה וכשירד בדין ירד, ולדבריו אפי' בשדה שאינה עשויה ליטע יהיה הדין כן, ועי' ודאי פליג הרשב"ם.

12. בב"י גוסף: זו.

13. עי' רשב"א שהקשה אליבא דהרשב"ם (דלעיל הע' 11) שהמערער מוציא הפירות של האריס, א"כ אפי' לא טרח כלום בשנה זו, סו"ס הוא מעמידו בדין על הפירות שאכל בשנים שעברו, ולא משמע דמיירי באריס חדש שלא טרח בשדה זו מעולם מדנקט בלשון "הא דאיכא, הא דליכא" ואם באריס חדש מיירי הול"ל הא דאכל פירי בארעא הא דלא אכל. ועי' עליות דר"י (עמ' רכג).

14. "ימצא שדות" — בב"י: שדות ימצא. ועי' הגהות הב"ח על פ"י הארוך.

15-16. הובא בכסף משנה פט"ו מהל' עדות ה"ו.

הימנו¹⁷, ואם¹⁸ איתא שהיה לו עוד ב"ח אחר היה ידוע לו ולשלם¹⁹, וכן יש לפרש גבי מלוה ולוה.

לוקח ראשון מעיד ללוקח שני, כגון לוי ויהודה שקנו שתי שדות מראובן בזה אחר זה וקיי"ל²⁰ דאין ב"ח גובה אלא מן האחרון ואם אין לו גובה משלפנית, לוי לוקח ראשון מעיד ליהודה להעמיד בידו שדה שלקח מראובן.

והוא דאית ליה, ליהודה²¹.

ארעא אחריתי, שלקח מראובן שיכול להעמידו לפני ב"ח דראובן, דאי לא נוגע בעדותו הוא, ולוקח שני מעיד ללוקח ראשון²² אם קנה לוקח ראשון שלא באחריות²³, דאי באחריות לא מצי אסהודי משום דכי טרפי לה מיניה עליה ידידה חור, ואי נמי אי אית²⁴ ליה למוכר ארעא אחריתי מצי מעיד²⁵.

17-15. הובא בב"י חו"מ סי' לו (ד"ו ס, א).

18. צ"ל: דאם וכן הגיה בדק"ס.

19. תיבה זו צ"ב ובדק"ס הגיה למוחקת. והנה עצם דברי רבינו כאן ג"כ צ"ב דמשמע לכאורה דכוונתו שאין הערב חושש שמא יש עוד בעלי חוב כיון שאם היו כאלה היה יודע, ואכתי קשה דילמא הערב יודע בודאי שיש עוד בעלי חוב ומשו"ה הוא מעיד ללוה דניחא ליה שיהיו לו הרבה קרקעות, וכנראה זה היה קשה להב"ל הנ"ל בהע' 15 שהעתיק דברי רבינו רק עד, "ויגבה קודם הימנו" והשמיט מ"ואם איתא" עד וכן יש לפרש גבי מלוה ולוה, והעתיק במקום זה: "דאין לחוש אלא על מה שהוא יודע כך כתב נ"י", והיינו לא משום דהוא סבור שאין חוב כיון שאינו יודע מזה, אלא שאין הוא חושש שמא לא ישלם הלוה את חובו ויצטרכו לגבות מן הקרקע אלא כשידוע שיש חוב, אבל אינו חושש על הספק שמא יש חוב ולא ישלם את חובו, שאם בא לחוש לא יצא ידי חששו אפי' כשישאר קרקע זה השני שמא יש עוד הרבה חובות וכמש"כ הרמב"ן שהוא מקור דברי הנמוק"י. ולפי פ"י זה יש ליישב הקו' הנ"ל דילמא יודע הוא בודאי שיש עוד חובות, ד"ל דאין לחוש לזה דמסתמא אין אדם יודע חובותיו של חבירו וכמש"כ הר"ן, ולא הוקשה לראשונים אלא שמא הערב חושש לחובות אחרים וע"ז תי' שאינו חושש. אבל מרבינו משמע דלא ס"ל דאין אדם יודע חובות חבירו, אלא להיפך דאם היה חוב היה יודע, וא"כ קשה דילמא באמת יודע הוא. ואולי במקום המלה "ולשלם" צ"ל: "ולעולם" (והוא טעות מצויה דע"ן ווא"ו נראה כשי"ן), והיינו דס"ל לרבינו דאין לחוש שמא היו עוד חובות, משום דאם היה עוד חוב, היה ידוע לו ולעולם, ואם אין ידוע חוב מסתמא שאין. ומיהו לש"ר לא ניחא בזה וכמש"כ הרשב"א בהדיא דמאין יודעים אלו חובותיו של לוה ושל מוכר, וכוונתו כנראה לשלול פ"י זה שמביא רבינו דאם היה חוב היו יודעים, וגם רבינו בפ"י הארוך כתב ביאור אחר.

20. ע"י לקמן קלח, א ובשו"ע חו"מ סי' קיא ס"ח.

21. ע"י בפ"י הארוך דלאו דוקא דאית ליה ליהודה, דה"ה אם אית ליה לראובן המוכר קרקע אחרת בת חורין דליהדר עלה בעל חוב ידידה מצי לוי לאסהודי.

22. כן משמע מדנקט בגמ' רק דלוקח ראשון מעיד ללוקח שני והוא דאית ליה וכו'. וע"י ר"ן.

23. ולפי"ז הא דלוקח ראשון מעיד ללוקח שני מיירי בשלא באחריות, וע"י ר"ן ומהרש"א.

24. צ"ל: ואי נמי לית.

25. כשקנה לוקח ראשון שלא באחריות.